

ASEM —

TIẾN TRÌNH, CÁC VẤN ĐỀ VÀ TRIỂN VỌNG

Nghiên cứu viên cấp cao YEO LAY HWEE
Giám đốc điều hành - SIIA

Giới thiệu

Hội nghị thượng đỉnh Á - Âu lần đầu tiên được tổ chức tại Bangkok tháng 3 năm 1996. Được biết dưới cái tên đơn giản là ASEM (Cuộc họp Á - Âu - Asia-Europe Meeting), tên gọi của nó đã thể hiện sự cởi mở và không chính thức của quá trình tham gia này. Tuy nhiên, đồng thời 3 trụ cột của ASEM đều thể hiện mong muốn xây dựng một mối quan hệ đối tác toàn diện, đa dạng và hoàn toàn có thể thực hiện được giữa Đông Á và châu Âu.

Tám năm đã trôi qua và khi chúng ta mong chờ Hội nghị thượng đỉnh ASEM lần thứ năm sẽ được tổ chức tại Hà Nội vào tháng 10 tới, lẽ tự nhiên là chúng ta muốn nhìn lại quá trình đã qua, phân tích một số vấn đề còn tồn tại và xem xét xem các bước đi thực tiễn nào có thể được thực hiện để mối quan hệ đối tác này tiếp tục phát triển, hướng về phía trước.

Tiến trình - những hứa hẹn và tiềm lực

Không có gì nghi ngờ, Đông Á và châu Âu đã đạt được nhiều điều trong việc hợp tác cùng làm việc, trong một quan hệ đối tác chặt chẽ hơn. Đông Á, mặc dù vẫn còn

những vấn đề và những điểm sáng tiềm tàng, vẫn sẽ là khu vực tăng trưởng và miền đất của những cơ hội. Trong khi thương mại nội Khối là quan trọng bậc nhất đối với EU, và được thiết lập để tăng cường trong phạm vi khu vực Đông Á, những khả năng cho thương mại và đầu tư liên khu vực gia tăng không chỉ có lợi cho các bên mà còn củng cố tầm quan trọng của chủ nghĩa khu vực mở và duy trì hệ thống kinh tế toàn cầu mở.

Về mặt định tính, khi mà hai khu vực với hai tỷ dân này quyết định chung sức chung lòng, nhiều vấn đề toàn cầu và khu vực sẽ có khả năng được giải quyết tốt hơn. Xoá đói giảm nghèo, giải quyết các vấn đề về phát triển, các thách thức về môi trường, thúc đẩy đối thoại văn minh giữa hai khu vực, đấu tranh chống chủ nghĩa khủng bố - tất cả những điều này sẽ đạt kết quả tốt hơn nếu châu Á và châu Âu chọn cách làm việc cùng nhau, chứ không phải là tách rời nhau.

Những kết quả đạt được trong quá trình ASEM cho đến nay vẫn còn khá khiêm tốn, tập trung chủ yếu vào mạng lưới vi mô và các chương trình, dự án chức năng nhỏ. Trục tiếp và gián tiếp dưới sự tác động của ASEM, các mạng lưới các nhà hoạt động xã hội dân

sự và các nghiệp đoàn thương mại (với việc tham gia Diễn đàn Nhân dân ASEM và Diễn đàn Nghiệp đoàn ASEM) và của thanh niên (thông qua Mạng lưới cựu sinh viên đại học ASEF - ASEFUAN) đã được thiết lập và phát triển. Cộng đồng kinh doanh có Diễn đàn Kinh doanh Á - Âu cho mạng lưới của mình. Các nhà nghiên cứu và các học giả nghiên cứu quan hệ quốc tế và theo dõi sự phát triển của các mối quan hệ xuyên và trong khu vực ở châu Á và châu Âu đã có nhiều cơ hội gặp nhau thông qua các cuộc hội thảo khoa học được Quỹ Á - Âu (ASEF) và nhiều viện nghiên cứu và các tổ chức đối tác khác tổ chức. Tương tự, các nghị sĩ và các nhà lãnh đạo cấp cao của châu Á và châu Âu cũng thường xuyên gặp gỡ trong các diễn đàn, các cuộc hội thảo và hội nghị nhằm mục tiêu thúc đẩy hơn nữa sự hiểu biết lẫn nhau, trao đổi ý kiến và quan điểm, và đặt nền móng cho việc thiết lập các mạng lưới.

Tất cả các chương trình đó, các nỗ lực và các mạng lưới cá nhân có thể sẽ không có nhiều ảnh hưởng hay ý nghĩa đáng kể nếu tách rời nhau ra, song nếu kết hợp lại với nhau, chúng sẽ tạo ra những hòn đá tảng cho một mối quan hệ bền vững lâu dài. Dĩ nhiên là sẽ có nhiều câu hỏi được đặt ra ở đây: Liệu các hoạt động đó đã đủ chưa, và bản thân các chương trình đó có dẫn đến việc hiện thực hoá các mối quan hệ Á - Âu tiềm tàng này không? Các nỗ lực có thể được gắn kết và tổng hợp để tác động của chúng sẽ được nhân lên gấp bội không? Có cần phải

có thêm các cơ chế và thể chế để điều phối các nỗ lực đó tốt hơn không, và để cho các hội nghị và hội thảo vượt lên trên mục tiêu trao đổi thông tin và tập trung vào tạo dựng sự đồng thuận và giải quyết các vấn đề?

Điều này dẫn chúng ta đến điểm thứ hai, các vấn đề với ASEM và những sự khác nhau trong các ưu tiên và quan điểm.

Các vấn đề - các ưu tiên và quan điểm

Vấn đề đầu tiên với tiến trình ASEM là sự tồn tại các quan điểm và các ưu tiên khác nhau về các mối quan hệ Á - Âu. Các ưu tiên cơ bản của châu Âu là hướng nội - sự phát triển theo chiều rộng và chiều sâu của tiến trình hội nhập đang diễn ra. Trong khi đó, tuy các ưu tiên của châu Á cũng chủ yếu hướng nội, như việc một số nước thành viên châu Á khẳng định sự tiếp tục với các vấn đề về chuyển đổi chính trị và cải cách trong nước, thì sự lệ thuộc của châu Á vào các thị trường trong thế giới phát triển có ý nghĩa là một sự cần thiết hướng ngoại nhiều hơn.

Trong khi về mặt kinh tế, EU đã ngày càng nhận thức được tầm quan trọng của châu Á, thì về mặt chính trị và chiến lược lại không phải như vậy. Do các nước thành viên châu Âu thiếu sự hiểu biết chung mang tính chiến lược về châu Á, quan hệ đối tác Á - Âu đã bị cản trở không cần thiết bởi vấn đề Miến Điện.

Sự mở rộng EU với 25 nước thành viên chỉ làm phức tạp tiến trình đối thoại Á - Âu. Trong bối cảnh một quá trình ra quyết định

khá công kênh, sự biến động của các động lực bên trong của EU, các lợi ích chiến lược khác nhau của từng nước thành viên cũ và mới, nhiệm vụ của EU là phải tìm ra một con đường phía trước trong các mối quan hệ với châu Á.

Đồng thời, châu Á cũng cần phải đánh giá lại các động lực bên trong của mình và xem xét lại tiến trình hội nhập của bản thân mình. Châu Á có nên cho phép một thành viên của mình là một chướng ngại vật cho sự hội nhập sâu hơn với châu Âu? Châu Á có nên tiếp tục ưu tiên các đường lối song phương trong các hoạt động trao đổi/ giao lưu chính trị và chiến lược với châu Âu hay không? Châu Á có nên tìm kiếm sự hợp tác thể chế hoá, đa phương hoá chặt chẽ hơn, trước tiên trong phạm vi châu Á để bảo đảm các lợi ích của riêng châu Á và trở thành một người tham gia tích cực hiệu quả hơn trong khu vực? Rốt cuộc châu Á vẫn tiếp tục phải đối mặt với nhiều thách thức an ninh nghiêm trọng ngay trên sân nhà. Với việc Hoa Kỳ đang phải bận tâm với Iraq, và EU cũng đang bận rộn với chính bản thân mình, liệu châu Á có thể được biết đến và được quan tâm một cách nghiêm túc không?

Thiếu sự chờ đợi các điều kiện khu vực hoàn hảo để hiện thực hoá - một EU với Chính sách An ninh và Đối ngoại chung, và một châu Á hội nhập có khả năng kiểm soát các vấn đề khu vực của mình - liệu tiến trình ASEM có thể tiến về phía trước một cách hiện thực không?

Triển vọng - cách nhìn thực tế hướng về phía trước

Rõ ràng là còn tồn tại những sự khác nhau về nguyên tắc, quan điểm và các ưu tiên, tuy nhiên, những thách thức lớn mà cả châu Á và châu Âu đều phải đối mặt - chủ nghĩa khủng bố quốc tế, tội phạm xuyên quốc gia, sự phát triển không cân xứng - lại không khác nhau một chút nào. Và tất cả những thách thức đó chỉ có thể vượt qua được một cách có hiệu quả thông qua hợp tác quốc tế, khu vực và liên khu vực. Các mối liên kết xuyên khu vực như ASEM do vậy đóng một vai trò quan trọng.

Các nhà lãnh đạo chính trị cần phải xếp lại ý chí chính trị của họ để tập trung vào phát triển quan hệ đối tác Á - Âu nhằm vượt qua những thách thức chung này. Những sự khác nhau bên trong về quan điểm cần phải được nhận thức và kiểm soát. Với tài ngoại giao, sự kiên trì và tôn trọng lẫn nhau, những sự khác biệt đó có thể được thu hẹp. Hợp tác chức năng trong các lĩnh vực khác nhau phải được tiếp tục, song đồng thời phải đi cùng với việc tìm kiếm một nền tảng chung cho việc xây dựng năng lực và xây dựng thể chế trong dài hạn.

Nhiệm vụ của các cá nhân và các thể chế có liên quan là làm tốt vai trò của mình trong việc tìm kiếm các cách làm việc cùng nhau một cách thực tiễn để tăng cường hơn nữa quan hệ đối tác Á - Âu. Các bước đi nhỏ trong một đường lối đúng sẽ giúp chúng ta có được mối quan hệ đối tác mạnh mẽ, phong phú, và điều đó sẽ giúp chúng ta vượt qua được những thách thức của thời đại.